

Християнизирането на езичниците пък е засегнало само смѣняването на външните религиозни форми, безъ да е засегнало душевния миръ на народните маси, които дълго време сж продължавали да живѣятъ съ своитѣ езически разбирания, но проформа сж минавали за християни. Славянитѣ не сж могли да се помирятъ съ външния блѣсъкъ на насила наложеното имъ византийско православие. Не трѣбва да се изпуска изпредвидъ пъкъ и обстоятелството, че, свикнали да се черкуватъ подъ вѣковни джбове и разни езически оброчища, кждето сж отправяли своитѣ молитви къмъ разнитѣ езически богове, славянитѣ изведнажъ насилствено сж били заставени да строятъ великолепни храмове, съвсемъ чужди на тѣхния традиционенъ мирогледъ, отъ една страна, пъкъ и сложнитѣ християнски догми и тържествени обреди на византизма сж били, отъ друга страна, въ пълненъ разрѣзъ съ простодушната религиозна представа на славянитѣ.

По поводъ насилственото християнизирание на славянитѣ — езичници, бѣлгарскитѣ авторъ П. Мутафчиевъ пише: „Християнизувано външно, обществото ни въ своята цѣлостъ бѣ оставено по тоя начинъ да живѣе съ много отъ нѣкогашнитѣ си вѣрвания и то само да търси срѣдства и възможности, за да ги нагажда къмъ християнскитѣ представи и форми. Една древна вѣра, следователно, бѣ разклатена и порутена, безъ да бжде достатъчно замѣнена съ друга, която можеше да просвѣтли съзнанието и да ги успокои. Така въ дълбочинитѣ на своята душа народътъ ни си остана завинаги езичникъ. . . Но покръстването на народа ни, при условията, въ които се извърши това, стана изходенъ моментъ за цѣла редица явления и отъ по-другъ характеръ. Християнството, въ тоя си видъ, съ който официално бѣ насадено у насъ, попадна тукъ въ една срѣда, въ всѣко отношение различна отъ тая, въ която се бѣ формирало. Източното православие бѣ специфична рожба на византийската култура, нераздѣлна нейна часть. То бѣ не само вѣроизповѣдание, а носещо въ себе си цѣлата социална и политическа идеология на една многовѣковна цивилизация. Догматичнитѣ, ритуални и морални елементи въ него бѣха само отдѣлни прояви на една много сложна общностъ — византизмътъ и като строй на живота и като мирогледъ. . .“¹

Рѣзка промѣна Не може да се отрече факта, че съ преминаването отъ езичество къмъ християнство, бѣлгарскитѣ народъ се е издигналъ на едно по-високо

¹ П, Мутафчиевъ, Попъ Богомилъ и Св. Ив. Рилски, Фил. пр., г. 2, кн. 2.